

І. П. Трутяк,

Національний університет ім. Ю. Федьковича, м. Чернівці

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК СЕМАНТИКИ ДІЄСЛІВ І ПОКАЗНИКІВ ЧАСТОТИ ЇХ ВЖИВАННЯ У ЗАПЕРЕЧНИХ ВИСЛОВЛЮВАННЯХ

Стаття є спробою виявити у тексті Біблії King James' Version дієслова, у яких показники вживання у заперечних висловлюваннях найвищі та описати їх спільні лексико-граматичні ознаки, які зумовлюють досліджувану частоту.

Ключові слова: заперечне висловлювання, сполучуваність, адресат дії.

В данной статье представлена попытка выделить в тексте Библии King James' Version ряд глаголов с высокой частотой употребления в отрицательных предложениях и описать их общие лексико-грамматические признаки, обуславливающие исследуемые частотные показатели.

Ключевые слова: отрицательное высказывание, сочетаемость, адресат действия.

The article is aimed at compiling a paradigm of those verbs which are used in the negative utterances in the Bible King James' Version most frequently, as well as describing their common lexico-grammatical peculiarities.

Key words: negative utterance, combinability, addressee/recipient of the action.

У працях з дослідження лексико-семантичного поля категорії заперечення мовознавці висловлювали й частково доводили припущення, що показники частоти вживання слів у заперечних реченнях не є випадковими. Сучасні розвідки із застосуванням кількісного аналізу виявили, що, наприклад, модальне дієслово *can* вживається з *not* частіше, ніж інші модальні дієслова (що знайшло підтвердження й у нашому дослідженні), а з смислових дієслів найчастіше потрапляє в заперечне речення (чи висловлювання) дієслово «to know». Лексико-граматичних обмежень сполучуваності слів з *not* не існує, проте, спостерігаємо, що, наприклад, при передачі як прямої так і непрямої мови в стверджувальних реченнях частіше вживається дієслово «to say», а в запитальних та заперечних у тих самих ситуаціях – «to tell». Вірогідність потрапляння слова в сферу дії заперечення пов'язана з його лексико-граматичними властивостями, що мають вираження як у його внутрішній морфемній будові, так і у лексичному оточенні, з яким воно утворює синтагматичні зв'язки.

Дана стаття є фрагментом дослідження, метою якого є виявлення у тексті Біблії King James' Version дієслів, у яких показники вживання у заперечних висловлюваннях найвищі, укладання парадигми таких дієслів у порядку зменшення отриманих показників і визначення спільних притаманних цій парадигмі лексико-граматичних ознак. **Об'єктом** дослідження є дієслова двох лексико-семантичних груп (ЛСГ), які мають найвищі загальні показники вживання у досліджуваному тексті (що збільшує надійність результатів): ЛСГ дієслів, які позначають мовленнєву діяльність, що можна також окреслити як синонімічний ряд дієслів із домінантою «to say» та ЛСГ дієслів із компонентом володіння чим-сь, тобто синонімічний ряд із домінантою «to have». **Предметом** дослідження є лексико-семантичні властивості й синтагматичні зв'язки дієслів зазначених ЛСГ.

У ході роботи 1) на матеріалі словника-конкорданса Біблії у поданих в алфавітному порядку гніздах дієслівних форм (особових та не особових) підраховано загальну кількість їх вживань в структурі синтагм, виокремлених із Біблії; одночасно із застосуванням контекстуального аналізу (тобто посилаючись до тексту Біблії) підраховано кількість тих дієслівних слововживань, які знаходяться у сфері дії заперечення й визначено їх відсоткову частку від загальної кількості слововживань відповідного гнізда; 2) виявлено домінуючі дистрибуційні моделі, в яких вживаються досліджувані дієслова, зокрема, у заперечних реченнях; 3) укладено дві парадигми ЛСГ дієслів, які позначають мовленнєву діяльність та ЛСГ дієслів із компонентом «to have» у порядку зменшення отриманих показників.

За результатами кількісного аналізу частоти вживання у заперечних висловлюваннях дієслів, які позначають мовленнєву діяльність, укладаємо парадигму, в якій для кожного дієслова відповідно наведено: I – показник загальної кількості його вживань, II – кількість вживань у заперечних висловлюваннях, III (у дужках у відсотках) – частка вживань у заперечних висловлюваннях від загальної кількості вживань дієслова; дієслова розташовано в порядку зменшення відсоткових показників зліва направо:

1. To gainsay – 4 – 2(50 %);	2. To communicate + to commune – 6 – 1 (~17 %);
3. To tell – 505 – 62 (~12.3 %);	4. To utter + to utter – 76 – 9 (~11.8 %);
5. To render – 39 – 4 (~10.3 %);	6. To interpret – 20 – 2 (10%);
7. To ask – 249 – 22 (8.84 %);	8. To answer – 674 – 59 (8.75%);
9. To speak – 1511 – 77 (5.1 %);	10. To pronounce – 37 – 1(2.7%);
11. To say – 7710 – 57 (0.74 %).	

Три дієслова ЛСГ мовленнєвої діяльності з низькими показниками загальної частоти вжито у висловлюваннях, що не містять заперечення, тому не включені до наведеної парадигми: to dispute -11, to inform-7, to express-7.

В тексті Біблії серед ЛСГ дієслів мовленнєвої діяльності найчастотнішим є «say», проте, із 7710 його слововживань лише 57 зафіксовано у полі заперечення, тобто відносна частота їх вживання у заперечному висловленні $W = 57/7710 \approx 0,007$ – найнижча в парадигмі. Для «speak» $W = 77/1511 \approx 0,05$; для «tell» $W = 62/505 \approx 0,12$, «talk» $W = 4/80 \approx 0,05$. Характерною ознакою дієслова «tell» є здатність безпосередньо приєднувати додаток у значенні давального відмінку здебільшого без прямого додатку та без прислівника чи будь-якого опису якості

чи способу виконання дії. Одним із засобів вираження давального відмінку є прийменник «to». За результатами дистрибуційного аналізу всі зазначені дієслова мовлення мають додаток у значенні давального відмінку із «to», проте, питома частка моделі V+Prep(to)+N/ Pron у складі синтагм з «tell» значно більша. Внаслідок значної семантичної спряженості дієслова «tell» із значенням давального відмінку історично такий додаток вживається без прийменника (tell him/ her) та, як правило, синтаксично ближче до смислового дієслова, ніж прямий додаток.

У дієслів «to gainsay», «to communicate», «to commune» відсоткові показники вживання в заперечних висловлюваннях найвищі, проте, через низьку загальну частоту їх вживання немає підстав вважати спостереження закономірністю. Однак, зауважимо, що обидва дієслова вживаються з «with», яке, як і «to» вказує на прям дію – до адресата і засвідчує його наявність у ситуації.

За результатами кількісного аналізу показників частоти вживання у заперечних висловлюваннях ЛСГ дієслів із компонентом «to have» укладаємо аналогічну парадигму:

1. To attain – 16 – 8(50%);	2. To accept – 60 – 17(28.3%);
3. To find – 596 – 144 (24.2 %);	4. To procure – 5 – 1(20%);
5. To receive – 372 – 59 (15.9 %);	6. To have – 8278 – 975 (~11.8 %);
7. To keep – 599 – 61 (~10.18 %);	8. To obtain – 45 – 4 (8.9%);
9. To hold – 273 – 24 (8.79 %);	10. To inherit – 69 – 5 (7.25%);
11. To carry – 208 – 13 (6.25%);	12. To take – 2050 – 118 (5.76%);
13. To gain – 40 – 2 (5%);	14. To get – 182 – 6 (3.3 %);
15. To reach – 39 – 1(2.56%);	16. To possess – 149 – 3 (2.01%);
17. To catch – 54 – 1(1.85%);	

Найвищі показники вживання в заперечних висловлюваннях зафіксовано у дієслів «to attain», «to accept», «to find», «to procure», «to receive», в значенні яких у тлумачному словнику присутній компонент завершення дії з результатом, різкої зміни стану виконавця, і в тексті в заперечних висловлюваннях відповідно зберігається значення доконаного виду. Для прикладу наведемо тлумачення дієслова «to attain» у Oxford Advanced Learner's Dictionary та типовий випадок його вживання в тексті Біблії: «to attain (sth)– to succeed in getting something» [1, с. 65];

«Was he not the most honored of three? Therefore he became their captain. However, he did not attain to the first three» (2Sa 23:19) [3, с. 477].

У дієслів «to accept», «to find», «to receive» є ще одна спільна ознака: наявність (окрім виконавця дії) іншого пасивного учасника дії, який створив умови для її реалізації. У тлумаченні «to find» через компоненти «unexpectedly» та «by chance» підкреслюється роль щасливого випадку в можливості реалізації дії. Порівняємо їх тлумачення: «to accept (sth from sb) – to take willingly something that is offered» [1, с. 7]; «to find (smh) – to discover something unexpectedly or by chance» [1, с. 435]; «receive (sth from smb) – to get or accept something that has been sent or given to one» [1, с. 972].

При зіставленні укладених парадигм спостерігаємо наявність їх спільних ознак. Отже, сформулюємо **висновки**.

– Високу частоту вживання в заперечних висловлюваннях проявляють такі дієслова, в яких

1) реалізується наявність (окрім виконавця дії) іншого пасивного учасника дії

а) через семантику дієслова завдяки тому, що морфеми в його складі зберегли своє давнє значення, як, наприклад, у «to **gainsay**»;

б) через синтагматичні зв'язки, коли адресат виступає у функції додатка із граматичним значенням давального відмінку, вираженого за допомогою прийменника «to» або тісного синтаксичного зв'язку з присудком, тобто позицією між присудком та прямим додатком, як, наприклад, у «to tell **smb smth**»; за допомогою прийменника «with»;

2) передається в семантиці різка зміна стану виконавця дії, одноразовість чи завершеність дії з результатом, тобто реалізується граматичне значення доконаного виду, як у «to receive», «to accept»;

– Дієслова з меншою кількістю лексичних значень (тобто, з більш вузькою семантикою) частіше вживаються в заперечних реченнях, ніж багатозначні, наприклад, «to attain» або «to receive» частіше вживаються в заперечних реченнях, ніж «to get», «to tell» – частіше, ніж «to say».

– Що більше з наведених вище ознак притаманно дієслову, то вище показники частоти його вживання в заперечних висловлюваннях.

Література:

1. Oxford Advanced English Learner's Dictionary. V ed. – Oxford University Press, 1995. – 1430 p.
2. Strong's Exhaustive Concordance of the Bible. – Riverside Book and Bible House, Iowa Falls, 1985. – 1340 p.
3. The Bible. New King James Version. Broadman & Holman Publishers, Nashville, Tennessee, 1985. – 2016 p.